Пераемнасць: сатворчасць у дасягненні адзінай мэты

Мікалай Антонавіч АПІМАХ,
дэкан факультэта дашкольнага выхавання, дацэнт, кандыдат гістарычных навук

Таццяна Васільеўна ПАЗДЗЕЕВА,
намеснік дэкана факультэта дашкольнага выхавання, дацэнт, кандыдат педагагічных навук

Неабходнай умовай арганізацыі паўнавартаснага працэсу навучання і выхавання выступае забеспячэнне пераемнасці на ўсіх ступенях сістэмы адукацыі. Прычым маецца на ўвазе не толькі паступовае раўнамернае разумовае развіццё, але і скачкападобныя змены на працягу яго, звязаныя з пераадольваннем супярэчнасцей свядомасці, пад час якіх, аднак, захоўваецца і пастаянна ўдасканальваецца ўстаноўка асобы на набыццё ведаў, на пашырэнне інтэлектуальнага кругагляду. Сёння ўсё больш глыбока ўсведамляецца неабходнасць вывучэння праблемы пераемнасці на стыку двух непарыўна звязаных звёнаў сістэмы адукацыі: дзіцячага сада і пачатковай школы. На практыцы гэтую ўзаемасувязь закліканы ажыццяўляць як настаўнікі-пачаткоўцы, так і выхавальнікі дашкольных устаноў.

Сучасная сітуацыя ў сістэме дашкольнага выхавання характарызуецца разнастайнасцю мадэлей дашкольных устаноў і праграм, больш уважлівымі адносінамі да патрэб сям'і, гуманізацыяй выхавання і г. д. Таму набыла асаблівую актуальнасць ідэя стварэння дадатковых спецыяльнасцей і спецыялізацый на факультэтах дашкольнага выхавання. Яе рэалізацыя дазваляе падрыхтаваць для дзіцячых садоў спецыялістаў, здольных забяспечыць як асноўныя, так і дадатковыя педагагічныя паслугі для дзяцей.

На сучасным этапе значна ўдасканалены вучэбныя планы ўсіх спецыялізацый. Выпускнікі нашага факультэта яскрава ўсведамляюць, чаго чакае школа ад дашкольных устаноў. Выхавальнікам і настаўнікам неабходна ўлічваць псіхалагічныя асаблівасці развіцця дзяцей, разумець складанасць і адказнасць моманту пераходу ад дашкольнага да школьнага дзяцінства, асцярожна фарміраваць у вучняў навыкі вучэбнай дзейнасці, жаданне і ўменне вучыцца.

Для ўдасканалення падрыхтоўкі студэнтаў да работы з першакласнікамі педагагічная практыка "Першыя дні дзіцяці ў школе" ўведзена ў вучэбны працэс на выпускным курсе. Пад час яе будучыя педагогі вызначаюць ступень сваёй падрыхтаванасці да творчай работы ў якасці выхавальніка.

Факультэт перайшоў на шматузроўневую сістэму навучання. Гэта дазваляе студэнтам выбіраць узровень адукацыі: бакалаўрыят або магістратуру.

На факультэце функцыяніруюць тры кафедры: агульнай і дашкольнай педагогікі, агульнай і дзіцячай псіхалогіі, методык дашкольнага выхавання. Тут працуюць 26 дацэнтаў, 4 прафесары (сярод іх 3 дактары навук) — усяго 50 штатных выкладчыкаў дзеляцца са студэнтамі сваімі ведамі і вопытам.

Кафедру агульнай і дашкольнай педагогікі, створаную ў 1966 годзе на педагагічным факультэце, напачатку ўзначальвала дацэнт (пазней — прафесар) Г. Г. Петрачэнка. Пад яе кіраўніцтвам ствараліся праграмы педагагічных практык, планы семінарскіх і практычных заняткаў па дашкольнай педагогіцы, па методыках дашкольнага выхавання. У гэты час тут плённа працавалі А. П. Брыт, Н. С. Драгун, Я. І. Кавальчук — яе кніга "Індывідуальны падыход у выхаванні і навучанні дзяцей дашкольнага ўзросту" неаднаразова перавыдавалася не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі; А. І. Васільева — яе вучэбна-метадычныя дапаможнікі да гэтага часу карыстаюцца папулярнасцю ў педагогаў дашкольных устаноў. Нязменна карыстаюцца поспехам у практыкаў метадычныя дапаможнікі І. І. Кабіцінай. Пазней калектыў папоўніўся новымі кадрамі, якія ўнеслі новы важкі ўклад у развіццё сістэмы дашкольнага выхавання рэспублікі. Выкладчыкі кафедры шмат увагі ўдзяляюць вучэбнай, вучэбна-метадычнай, навукова-даследчай і грамадскай рабоце. Актыўна дзейнічае пад іх кіраўніцтвам студэнцкае навуковае таварыства.

У розныя перыяды кафедру ўзначальвалі А. І. Васільева, З. В. Арцёменка — зараз ёю кіруе кандыдат педагагічных навук, дацэнт Н. В. Літвіна.

За гэты час на кафедры даследаваліся самыя разнастайныя праблемы дашкольнай педагогікі: патрыятычнае выхаванне дзяцей дашкольнага ўзросту; індывідуальны падыход у працоўным выхаванні дашкольнікаў; пытанні экалагічнага, сямейнага выхавання, выхавання маральнага абавязку і г. д. Супрацоўнікі сталі аўтарамі шматлікіх метадычных

дапаможнікаў і метадычных рэкамендацый. У вучэбным працэсе ВНУ, школы, дашкольнай установы шырока выкарыстоўваюцца вучэбныя дапаможнікі, падрыхтаваныя выкладчыкамі кафедры. Калектыў вызначаецца свабодай творчасці, уменнем заўважыць і падтрымаць цікавы пачын, навуковы пошук, зацікаўленасцю ў навуковым і прафесійным росце.

Навукова-даследчая работа студэнтаў і аспірантаў вядзецца ў рамках праблем, якія вывучаюцца выкладчыкамі кафедры. У даследаваннях па тэме "Фарміраванне педагагічнай культуры студэнтаў факультэта дашкольнага выхавання ва ўмовах універсітэцкай падрыхтоўкі" (навуковы кіраўнік — дацэнт В. І. Мітраш) актыўна вядзецца пошук эфектыўных шляхоў, сродкаў, форм і метадаў прафесійнай падрыхтоўкі будучых педагогаў дашкольных устаноў. У апошнія гады вызначыліся новыя накірункі — "Шляхі гуманізацыі выхавання і навучання дашкольнікаў у дзіцячым садзе і сям'і" (навуковы кіраўнік — дацэнт Н. В. Літвіна) і "Спадчына вядомых педагогаў XX ст. і іх уплыў на развіццё сучаснага выхавання" (навуковы кіраўнік — дацэнт Л. І. Суарэс).

Кафедра агульнай і дзіцячай псіхалогіі створана ў 1978 годзе. Узначаліў яе Я. Л. Каламінскі, які за гады работы тут стаў доктарам псіхалагічных навук, прафесарам, акадэмікам Акадэміі адукацыі Рэспублікі Беларусь, акадэмікам Балтыйскай педагагічнай акадэміі і шэрага іншых міжнародных акадэмій, заслужаным дзеячам навукі Рэспублікі Беларусь. Каля 40 год ён працуе ў галіне сацыяльнай псіхалогіі і псіхалогіі асобы. Вынікі шматгадовых даследаванняў адлюстраваны ў больш чым 400 навуковых работах. Многія з іх выдадзены за мяжой, больш за 30 навуковых работ Я. Л. Каламінскага апублікаваны на 15 мовах.

Яго тэарэтычныя і практычныя даследаванні паклалі пачатак стварэнню навуковай школы ўзроставай і педагагічнай сацыяльнай псіхалогіі. Ля вытокаў кафедры была Л. А. Панько — кандыдат псіхалагічных навук, прафесар, аўтар больш за 260 работ. Намаганнямі прафесара Л. А. Панько і яе паслядоўнікаў укараняецца ў жыццё новая канцэпцыя развіцця дашкольнай адукацыі, гуманістычна арыентаваныя праграмы "Вытокі", "Пралеска", "Радуга" і іншыя, якія прадугледжваюць псіхалагізацыю ўсяго выхаваўча-адукацыйнага працэсу ў адукацыйнай установе.

Даследаванні старшага выкладчыка Л. А. Мельнічук па праблемах сямейнага выхавання дзяцей адлюстраваны ў шматлікіх артыкулах, тэзісах канферэнцый, навуковых семінараў. За апошнія 10 год на кафедры пад кіраўніцтвам дацэнта А. Н. Белавус выканана серыя даследаванняў па праблеме развіцця памяці дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. За кафедрай замацаваны шэраг дысцыплін, у ліку якіх агульная псіхалогія, сацыяльная псіхалогія, гісторыя псіхалогіі, а таксама спецыяльныя — псіхалогія развіцця, псіхалагічныя асновы прафарыентацыі і інш.

Кафедра агульнай і дзіцячай псіхалогіі — гэта высокапрафесійны калектыў кампетэнтных выкладчыкаў і вучоных. Вучэбны працэс ажыццяўляюць тры прафесары — Я. Л. Каламінскі, Л. А. Кандыбовіч, Л. А. Панько, дацэнты А. М. Счасная, А. Н. Белавус, Е. І. Камкова, Е. Л. Гуткоўская і інш.

За апошнія 5 год апублікавана 240 работ выкладчыкаў кафедры, распрацаваны і апублікаваны шэраг вучэбных дапаможнікаў. У сучасны момант кафедра працуе над праблемай распрацоўкі метадалагічных падыходаў і сродкаў фарміравання агульнай і прафесійнай псіхалагічнай культуры на асноўных этапах антагенезу.

У 1986 годзе створана **кафедра методык дашкольнага выхавання**, якую ўзначаліла дацэнт Л. Б. Гаруновіч. Навуковы патэнцыял кафедры рос вельмі хутка. Ужо праз кароткі час многія супрацоўнікі атрымалі вучоную ступень кандыдата навук. Тут абараніла доктарскую дысертацыю, атрымала званне прафесара і ў 1998 годзе ўзначаліла кафедру Н. С. Старжынская. З 2001 года кафедрай кіруе І. В. Жытко.

Калектыў кафедры накіроўвае сваю дзейнасць на распрацоўку новых, нетрадыцыйных метадаў работы са студэнтамі, удзельнічае ў распрацоўцы тыпавых праграм вучэбных дысцыплін, Дзяржаўнага стандарта спецыяльнасці, першай дзяржаўнай нацыянальнай базіснай праграмы "Пралеска". Распрацаваны аўтарскія праграмы выхавання і навучання дашкольнікаў "Гармонія" (В. А. Сілівон), "Фізкульт-Ура!" (В. Н. Шыбека). Пад навуковай рэдакцыяй І. В. Жытко распрацаваны і выдадзены дзяржаўныя праграмы "Выхаванне і навучанне дзяцей 7-га года жыцця ў старшай групе (другі год навучання) у дашкольнай установе". Аўтарытэт і навуковая значнасць укладу выкладчыкаў кафедры ў распрацоўку праблем дашкольнага выхавання Рэспублікі Беларусь праявіліся ў тым, што яны прынялі ўдзел у распрацоўцы такіх дзяржаўных дакументаў, як "Канцэпцыя дашкольнай адукацыі Рэспублікі Беларусь", Дзяржаўны стандарт "Дашкольная адукацыя. Спецыяльная гатоўнасць". Удасканаленню вучэбнай работы падпарадкаваны і працэс стварэння і ўкаранення ў практыку новых падручнікаў, вучэбных і вучэбна-метадычных дапаможнікаў для студэнтаў педагагічных ВНУ і навучэнцаў педагагічных каледжаў.

Разнастайнасць талентаў членаў кафедры рэалізуецца праз развіццё здольнасцей студэнтаў. Выкладчык Е. Е. Калошкіна з 1996 года кіруе студэнцкім гуртком "Габеленчык", Л. А. Бакарыкава — гуртком па вырабу кветак з тканіны "Рамонак", шмат год кіруе танцавальным ансамблем "Прыгажуні" Г. П. Ганчарэнка.

Факультэт супрацоўнічае больш чым з 60 адукацыйнымі ўстановамі Мінска і Мінскай вобласці: педкаледжамі, школамі, дашкольнымі ўстановамі, раённымі аддзеламі адукацыі. Выкладчыкі вядуць у супрацоўніцтве з імі

На здымку: загадчык кафедры агульнай і дзіцячай псіхалогіі, доктар псіхалагічных навук, прафесар Я. Л. Каламінскі гутарыць з выкладчыкамі кафедры.

вялікую даследчую і кансультатыўную работу. Спалучэнне агульнатэарэтычных і практычных накірункаў навуковых даследаванняў, багаты вопыт падрыхтоўкі будучых спецыялістаў сістэмы адукацыі дазволіў выкладчыкам арганізаваць трывалую сувязь з установамі павышэння кваліфікацыі. Факультэт дашкольнага выхавання стаў буйным навукова-метадычным цэнтрам, які аказвае істотны ўплыў на змест і метады падрыхтоўкі спецыялістаў дашкольнай адукацыі. Ён з'яўляецца ініцыятарам і арганізатарам правядзення міжнародных, рэспубліканскіх навукова-практычных канферэнцый, "круглых сталоў", семінараў, на якіх абмяркоўваюцца праблемы ўдасканалення выкладання, пераемнасці ў навучанні і выхаванні дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту.

На нашу думку, варта адмовіцца ад разумення пераемнасці як фармальных, знешніх сувязей паміж дзіцячымі садамі і пачатковымі школамі, а таксама ад спроб капіраваць у дзіцячых садах работу школьнага настаўніка. Вельмі важна наладзіць плённае супрацоўніцтва выхавальніка, настаўніка, бацькоў.

Работа па інтэграцыі дзейнасці школ і дашкольных устаноў можа быць канструктыўнай і эфектыўнай толькі пры ўмове істотнага абнаўлення зместу адукацыі па прынцыпах гуманізацыі і дэмакратызацыі адукацыйнага працэсу ў гэтых звёнах адукацыйнай сістэмы. Неабходна распрацоўка і ўкараненне ў практыку інавацыйных, пераемных па сваёй сутнасці праграм, а таксама дыферэнцыя навучання і выхавання з улікам узроставых, псіхалагічных індывідуальных асаблівасцей кожнага дзіцяці, перабудова сістэмы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі педагагічных кадраў з арыентацыяй на новыя профілі адукацыйных устаноў і магчымасць аказання імі дадатковых паслуг насельніцтву. Аснову гэтай работы павінна складаць разуменне агульнай стратэгічнай для ўсіх звёнаў адукацыі ідэі, ідэі забеспячэння высокага ўзроўню развіцця асобы. Кожнае звяно рэалізуе гэту ідэю ў спецыфічных прыярытэтных накірунках работы: пачатковая школа заклікана фарміраваць у дзяцей уменне вучыцца, стварыць умовы, пры якіх навучанне становіцца для дзіцяці радасцю, асноўнай формай самавыяўлення; дашкольная ўстанова забяспечвае ранняе развіццё комплексу асобасных якасцей, якія забяспечваюць лёгкі, натуральны пераход дзіцяці з сада ў школу.

Такім чынам ажыццяўляецца творчае супрацоўніцтва ў дасягненні агульнай мэты — усямернага развіцця асобы дзіцяці.

У навукова-даследчую работу актыўна ўключаюцца студэнты, яны штогод удзельнічаюць у разнастайных рэспубліканскіх конкурсах, неаднаразова нашы юнакі і дзяўчаты становяцца пераможцамі.

Сёння мы засяроджваем увагу на распрацоўцы і ўкараненні ў практыку канцэпцыі універсітэцкай адукацыі спецыялістаў дашкольнай адукацыі, на абнаўленні зместу адукацыі ў сувязі з пераходам на новыя адукацыйныя праграмы, рэалізацыі дзяржаўных адукацыйных стандартаў.

Час, імёны, тэмы

Падрыхтоўка нацыянальных навукова-педагагічных кадраў у галіне пачатковай адукацыі ў 60 — 80-я гады XX стагоддзя

■ Адкрыццё ў 1934 годзе аспірантуры пры Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А. М. Горкага садзейнічала развіццю навукова-даследчай дзейнасці ў вышэйшых навучальных установах, павышэнню эфектыўнасці падрыхтоўкі вучоных-педагогаў у галіне пачатковай адукацыі.

У перыяд з 1968 па 1990 год XX стагоддзя па пытаннях пачатковага навучання было абаронена 15 кандыдацкіх дысертацый.

Безумоўна, каштоўнасць гэтых напрацовак і ў наш час з'яўляецца відавочнай. Таму варта яшчэ раз нагадаць змест даследаванняў і даць кароткую характарыстыку абароненых дысертацый.

Як усё пачыналася...

А. І. Самарцаў у сваёй працы "Выхаванне эстэтычнага ўспрымання прыроды ў дзяцей малодшага школьнага ўзросту" (1968), зыходзячы з таго, што найважнейшым сродкам эстэтычнага выхавання з'яўляецца прырода, абгрунтаваў неабходнасць і важнасць ажыццяўлення гэтага выхавання, пачынаючы з ранняга школьнага ўзросту (І — ІІІ класы). Актуальнасць даследавання вынікала з таго, што гэта была першая спроба абгрунтавання неабходнасці выхавання эстэтычнага ўспрымання прыроды ў малодшых школьнікаў.

Мэтай даследавання з'явілася тэарэтычнае і метадычнае абгрунтаванне магчымасцей і шляхоў выхавання ў малодшых школьнікаў эстэтычнага ўспрымання прыроды і вызначэнне яго значнасці для ўсебаковага развіцця асобы дзіцяці. Аўтар выкарыстоўвае прынцып пераемнасці ў навучанні паміж дашкольным перыядам і школай.

Зыходным пунктам даследавання з'яўляецца палажэнне аб тым, што ў дзяцей (асабліва вясковых) вельмі рана развіваюцца утылітарныя адносіны да прыроды, якія часта пераносяцца і на ўспрыманне яе мастацкага адлюстравання. У рабоце акрэслены шляхі гарманізацыі практычных і эстэтычных адносін да прыроды, развіцця ў дзяцей здольнасці бачыць і эстэтычна ўспрымаць хараство жывёльнага і расліннага свету.

У 70-я гады дысертацыйныя даследаванні маюць інтэграваны характар: педагагічны эксперымент грунтуецца на веданні псіхафізічных асаблівасцей малодшых школьнікаў.

У даследаванні **М. А. Бярозавіна** "Уплыў настаўніка на міжасобасныя адносіны вучняў у пачатковых класах" (1971) быў выяўлены ўплыў на вучняў